

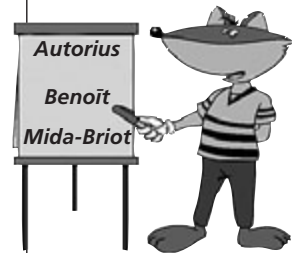
5. Neformalus ugdymas – kaip įrankis įtraukti visus į veiklą

T-Kit
Socialinė aprėptis

Žmonės nuolat mokosi ir tobulėja. Įvairiais gyvenimo laikotarpiais mes visi mokomės skirtingų dalykų, kuriuos pritaikome įvairiose gyvenimo srityse. Nemažai išmokstame lankydami mokyklą, tačiau neturėtume pamiršti ir neakademiinių mokymosi galimybių. Bet kokią mokslo patirtį galime sėkmingai panaudoti ugdydami save ir norėdami geriau suvokti aplinką, kurioje gyvename. Žmonės, kurie siekia šių tikslų, savo ruožtu aktyviai dalyvauja visuomenės gyvenime.

Formaliose švietimo sistemos įstaigose (vidurinėse mokyklose, universitetuose, profesinio ugdymo institucijose) jaunimas įgyja bendrų žinių, kurias gali panaudoti socialinės integracijos ir visuomenę procese. Deja, dažnai atsitinka taip, kad formalus švietimo įstaigos nepatenkina jaunimo švietimo poreikių. Taip gali atsitikti dėl daugelio priežasčių, todėl svarbu nepamiršti ir kitų asmeninio tobulėjimo galimybių. Viena iš tokių galimybių – tai neformalus ugdymas, kuris yra itin (tačiau ne tik) tinkamas mažiau galimybių turinčiam jaunimui. Šiame skyriuje nagrinėsime įvairius neformalaus mokymosi būdus, pateiksime jų palyginimą ir aptarsime, kodėl ir kaip neformalus švietimas gali suteikti dar vieną galimybę mūsų tikslinei grupei.

5.1 Neformalus ir formalus ugdymas bei profesinis mokymas

Dauguma europiečių savo gyvenime yra baigę vienokią ar kitokią mokymo įstaigą. Įprastas švietimo modelis yra pagrįstas vertikaliais santykiais tarp mokinio ar studento ir mokytojo. Mokytojas yra laikomas žinių turėtoju, o mokinys – žinių gavėju. Mokytojas žinias perteikia per pamokas ar paskaitas. Pabaigęs mokslus, mokinys ar studentas gauna mokslo baigimo atestatą (pažymėjimą), kuris liudija, kad jo turėtojas įgijo žinių, kurios buvo įvertintos pagal oficialius kriterijus. Šie atestatai ar mokslo baigimo pažymėjimai yra tarsi raktas, kuris atkina darbo rinkos ir visuomenės duris. Akademiniai diplomai dažniausiai patvirtina, kad jų turėtojai įgijo teorinių žinių. Studentai, baigę profesinio mokymo įstaigas, be teorinių žinių, įgyja ir praktinių įgūdžių, kuriuos gali tiesiogiai pademonstruoti darbo rinkoje. Įprastai profesinio mokymo įstaigas baigę studentai būna atlikę praktika, kurios metu dirbdami žemiausiam darbo grandies lygyje padedami dėstytojo įgyja amatą. Pabaigę tokią mokymosi įstaigą jaunuoliai gauna atitinkamą pažymėjimą. Mokslas profesinio ugdymo įstaigose paprastai trunka trumpiau nei akademinio mokslo įstaigose. Pagrindinis dėmesys būna skiriamas greitam darbo įgūdžių įgijimui. Tačiau ir tokioje švietimo įstaigoje santykiai tarp dėstytojo ir studento yra vertikalūs, nes dėstytojas perduoda savo įgūdžius studentams.

Neformaliai mokymuisi, skirtingai nei formaliai, būdinga tai, kad čia mokomasi veikiant. Tokio mokymosi metodologija skelbia, kad mokiniai mokosi iš konkrečių situacijų, kuriose jie visi tuo metu yra. Paprastai mokymdamiesi neformaliai, mokiniai neturi mokytojų ar dėstytojų, kurie savo žinias „nuleistų“ jiems iš viršaus. Mokiniai ir „jų pagalbininkai“ žinias ir įgūdžius įgyja kartu, jų santykiai yra horizontalūs. Jie kartu gali priimti sprendimus dėl mokymosi objekto, kuris galėtų atnešti daugiausia naudos mokiniui. Būtent toks mokymasis skatinamas dirbant su mažiau galimybių turinčiu jaunimu. Didžiausią neformalaus ugdymo naudą galima gauti naudojant skirtingus mokymosi metodus – lygiųjų mokymą, projektų rengimą, mobiliuosius projektus ir pan. Mokiniam yra skiriamas didžiausias dėmesys viso mokymosi proceso metu. Jaunimo darbuotojai tik padeda jiems. Deja, turime pažymėti, kad neformalaus ugdymo atveju nėra suteikiami mokinio kompetenciją liudijantys mokslo baigimo pažymėjimai.

Kartais žmonės painioja terminus „neformalus“ ir „laisvas“ mokymasis. „Laisvam“ mokymuisi būdingas spontaniškumas, nes tai yra kasdienis reiškinys, o „neformalus“ mokymasis yra planinga veikla, kuriai vadovauja mokinių pagalbininkai, vadovai ar jaunimo darbuotojai. Šie žmonės taip pat gali suteikti pagalbą ir paramą viso mokymosi proceso metu.

	Formalus ugdymas: akademiniis švietimas	Formalus ugdymas: profesinis mokymas	Neformalus ugdymas
Mokymosi metodai	Disciplinos. Vertikalūs santykiai tarp žinių turėtojo ir žinių gavėjo.	Vertikalūs santykiai (kaip ir akademinio švietimo atveju). Disciplinos ir praktika. Praktikos atlikimą prižiūri praktikos vadovas.	Dialogo principu pagrįsti santykiai tarp mokinių ir jų aplinkos. Mokymasis veikiančias. Lygiųjų mokymas. Dažnai mokiniams padeda vadovai.
Turinys	Bendro pobūdžio žinios. Sprendimą dėl mokymo disciplinų priima atsakingi švietimo sistemos darbuotojai.	Žinios ir įgūdžiai skirti praktinei veiklai. Sprendimą dėl mokymo disciplinų priima atsakingi švietimo sistemos darbuotojai.	Mokinys pasirenka, ką pageidautų mokytis. Konkreti praktiška patirtis, nėra teorijos.
Mokslo baigimo pažymėjimų išdavimas	Mokslo pabaigoje išduodami mokslo baigimo pažymėjimai, kuriuose pagal oficialius kriterijus įvertinami mokinio laimėjimai.	Mokymosi pabaigoje išduodami mokslo baigimo pažymėjimai, kuriuose pagal oficialius kriterijus įvertinami mokinio laimėjimai.	Neišduodami mokslo baigimo pažymėjimai, tačiau kai kuriais atvejais (pvz., Suomijoje) toks švietimo pobūdis pripažįstamas stojant į universitetą.
Trukmė	Nuo 6 iki 18 m.: pradinė ir vidurinė mokykla; nuo 18 m. – iki 10 m. trunkantis mokslas aukštojo mokslo įstaigoje.	Pakankamai trumpas laikotarpis. Kai kuriose valstybėse nuo 14 m. Trunka iki 4 m. Tuo pačiu mokomasi ir vidurinėje mokykloje. Gali būti 2 ar 3 m. po universiteto baigimo.	Trunka visą gyvenimą.
Pranašumai	Privalomas visiems (paprastai iki 16 m.), suteikia pagrindines žinias. Dažnai beveik nemokamas valstybinėse mokyklose. Suteikiamas oficialus mokslo baigimo atestatas.	Trumpai trunka. Įgyjami pagrindiniai darbiniai įgūdžiai, kurie gali būti tiesiogiai pritaikyti darbe. Suteikiamas profesinio ugdymo įstaigos baigimo pažymėjimas.	Mokytis gali visi bet kurio gyvenimo metu. Suteikiama dar viena galimybė mažiau galimybių turinčiam jaunimui.
Trūkumai	Suteikiamos bendro pobūdžio žinios, kurias gali tekti gerinti specialiuose kursuose ar mokymuose. Ne visi gali mokytis. Europiniu mastu nepripažįstama (kyla problemų dėl pažymių perkėlimo į kitas vertinimo sistemas).	Dažnai renkamas ne dėl noro, o dėl būtinybės mokytis. Pasikeitus situacijai darbo rinkoje, įgyti įgūdžiai gali tapti bevertiniai. Europiniu mastu nepripažįstama (kyla problemų dėl pažymių perkėlimo į kitas vertinimo sistemas).	Oficialiai nepripažįstamas.

5.2 Jaunimo darbas su mažiau galimybių turinčiu jaunimu

Geroji praktika – konkretus pavyzdys

Djilali užaugo pietų Prancūzijos Tuluzo miestelio rajone, kuriame dauguma jaunuolių yra mažiau galimybių turintis jaunimas. Dauguma jų nuolat patyrė diskriminaciją, smurtą, vartojo narkotikus, jiems nesisekė mokykloje, jie turėjo problemų šeimose, su policija ir vietine bendruomene. Djilali norėjo pakeisti šią situaciją ir užsiimti įdomia veikla bei įtraukti į ją kitus jaunuolius. „Jaunimo“ programos paprogramės „Jaunimo grupių iniciatyvos“ kontekste jis įsteigė Sporto ir laisvalaikio asociaciją. Tuomet šio miestelio jaunimas galėjo įgyvendinti įvairius projektus. Djilali kartu su kitais septyniais jaunuoliais sukūrė teatrinę pjesę, pavadintą „Les ombres de la cite“, kurioje buvo nagrinėjamos jaunimo, dažnai patiriančio komplikuoatas situacijas, problemos. Nuo pradinės idėjos iki spektaklio pastatymo visoje Prancūzijoje (mokyklose, koledžuose ir kitose vietose) buvo surengta dešimt spektaklių. Šis projektas pavyko vien dėl Djilali ir jo komandos, nes jie kartu sudomino visuomenę ir vėliau pradėjo mokytis vaidybos. Geriausi trupės aktoriai vėliau dar pratęsė mokslus ir šiuo metu aktyviai dalyvauja bendruomenės veikloje.

Nors nuo XX a. antros pusės Europos aukštojo mokslo įstaigose bandoma dėstyti teorinius dalykus ir suteikti praktinių žinių, tačiau disbalansas tarp teorijos ir praktikos vis dar išlieka. Kai kurie švietimo sistemos darbuotojai ir mokslininkai (pavyzdžiui, Philippe'as Meirieu, kuris sukūrė „diferencijuoto mokymo sistema“) bandė mokymo būdus pritaikyti prie mokinių poreikių, tačiau iki šiol šie būdai nėra plačiai taikomi. Mūsų manymu, tai, kad mokymas netenkina mokinių poreikių, yra viena iš priežasčių, kodėl daug jaunuolių nebaigia aukštojo mokslo įstaigų.

Tie jauni žmonės, kurie nėra baigę aukštojo mokslo įstaigų ar mažiau galimybių turintis jaunimas galėtų mokytis neformaliai, o tai, be abejo, turėtų įtakos teigiamiems pokyčiams jų gyvenime. Neformalaus mokymosi sistema jaunuoliai kartu su mokytojais turi gerai apgalvoti, parengti ir įgyvendinti. Neformalus ugdymas turi atitikti tai, kas tuo metu vyksta jaunuolių gyvenime, taip pat turi būti kaip atsakas į praeities potyrius, galų gale mokymosi rezultatai turi paskatinti tolesnę socialinę integravimąsi į visuomenę.

Neformaliai mokydami mažiau galimybių turintys jaunuoliai gali patys pradėti įgyvendinti projektus (apie tai plačiau bus rašoma 6.2. skyriuje „Planavimas“). Jaunimas pats sau kurs tokius projektus, kurie atitiks jų interesus ir poreikius, be to, jaunuoliai išgis daugiau pasitikėjimo savimi bei išsiugdys reikiamus įgūdžius. Reikia atsiminti, kad neformalus ugdymas yra sėkmingas tik tuo atveju, jei veikla yra tinkamai vykdoma ir prižiūrima. Šioje veikloje reikia laiko vieniems kitus pažinti ir naudojant atitinkamus metodus sukurti pasitikėjimu pagrįstus santykius (žr. 6.3. „Pasitikėjimo įgijimas“). Jei turite galimybę, galite pabendrauti su žmonėmis, kurie turi darbo su jaunimu žinių ar patirties (žr. 4.1. „Jaunimo bendruomenės“ ir 4.2. „Partnerystės pradžia“).

Kitas įdomus neformalaus darbo su mažiau galimybių turinčiais jaunuoliais aspektas yra tas, kad vėliau šie jaunuoliai patys gali mokytis savo draugus, juos motyvuoti ir remti. Tokie santykiai yra horizontalaus pobūdžio, jais remiasi lygiųjų mokymas, kurio pagrindinis tikslas yra skatinti jaunimą dalytis patirtimi ir remti vieniems kitus (žr. 7.1. „Lygiųjų mokymas“).

Remdamiesi neformalaus švietimo metodais į savo veiklą mes galime įtraukti visus mažiau galimybių turinčius jaunuolius, o ypač tuos, kuriems nesisekė formalaus švietimo įstaigose. Tačiau jaunimo darbuotojai ir socialiniai darbuotojai turi nepamiršti, kad jų veikla yra tik dalis holistinio mokymo, todėl pati veikla neturėtų būti akcentuojama kaip tikslas. Taip pat svarbu, kad būtų patenkinti pagrindiniai jaunimo poreikiai. Be galo sudėtinga pradėti dirbti

su jaunimu skatinant jų asmeninį tobulėjimą, kai nėra patenkinti pagrindiniai jų poreikiai – jie neturi kur gyventi ar neturi ką valgyti.

Dirbdami su tikslinės grupės jaunimu pritaikykite teoriją prie konkrečių jaunimo poreikių, taip pat naudokite palaipsninį mokymo metodą (žr. 6.2. „Planavimas“), konkretų veiklos planą, kiekviename etape pasidžiaukite teigiamais rezultatais (net jei jie yra ne itin reikšmingi). Taip Jūs skatinsite jaunimo motyvaciją. Jaunimas taip pat įgyja daugiau pasitikėjimo ir savigarbos, jei pajaučia, kad veiklą atliko prasmingai. Taigi pasitelkę visus aprašytus būdus ir sulaukę tinkamo momento, Jūs galėsite daryti teigiamą įtaką asmeniniam jaunimo tobulėjimui. Šis alternatyvus ugdymas suteikia antrą galimybę mažiau galimybių turinčiam jaunimui vėl dalyvauti visuomenės veikloje.

Geroji praktika – konkretus pavyzdys

M., 24 m., buvo bedarbis. Sulaukęs 16 m. jis paliko mokyklą. Jo šeima nebuvo darni, M. nuolat turėjo reikalų su policija ir narkotikų kontrolės tarnyba. Gatvėje jį pastebėjo Socialinio darbo asociacija ir rekomendavo kreiptis į Europos savanorių tarnybą, tai jis ir padarė. Projektas buvo patvirtintas, ir M. išvyko 4 mėnesiams į užsienį padirbėti gidu paauglių turistinėse kelionėse. Šio projekto metu M. įgijo daug žinių, ne tik praktinių (kaip organizuoti turistines keliones), bet ir išmoko bendrauti užsienio kalba, daug laiko praleido ir dirbo su sudėtingais paaugliais. Po šių 4 mėnesių jis nusprendė mokytis turizmo.

M. atveju speciali neformalus ugdymo programa paskatino jį grįžti į gyvenimą. Abiejose valstybėse socialinių darbuotojų remiamas M. sugebėjo vėl prisimti atsakomybę, jis vėl pasijuto naudingas visuomenei. Tie praktiniai įgūdžiai, kuriuos jis įgijo projekto metu (palapinių statymas, maisto gaminimas ir kt.), nėra itin svarbūs. Svarbiausia, ką jis patyrė šio projekto eigoje, yra tai, kad jis vėl bendravo su žmonėmis, įgijo naujos patirties ir susidomėjo nauja sritimi – turizmu. Įdomu tai, kad neformalus ugdymas jį paskatino ir motyvavo grįžti į formalus ugdymo instituciją, kad gautų atitinkamą mokslo baigimo pažymėjimą. Taigi kaip matome iš šio pavyzdžio, jaunimo darbuotojai dirba neveltui.